

ශ්‍රී ලංකාවට හඳුන්වා දුන් VAT

සී.ජේ.පී. සිරිවර්ධන

ලංකාවේ රාජ්‍ය බදු ව්‍යුහයට එකතු කරන ලද අලුත්ම බද්ධ වන්නේ අගය එකතු කිරීමේ බද්ධ වේ. මෙය VAT යන කෙටි නාමයෙන් ද හඳුන්වා දෙන අතර එය එහි ඉංග්‍රීසි භාෂාවෙන් එම බද්ධ හැඳින්වෙන Value Addition Tax යන වචන තුනෙහි මුල් අකුරු තුනින් සෑදී ඇත. ලොව පුරා මෙම බද්ද ප්‍රචලිත වී ඇත්තේ ඉහත කෙටි නම වන වැටි ලෙස වේ. සමහරක් රටවල මෙම වැටි බද්ද මහාණ්ඩ හා සේවා බද්ධ හෙවත් Goods and Service Tax (GST) නමින් ක්‍රියාත්මක කර ඇත. මෙම GST යන නම VAT බද්ද සඳහා ප්‍රථමයෙන් නම් කරනු ලැබුවේ 1994 දී නවසීලන්තය විසිනි. පසුව මෙම වැටි බද්ධ GST නමින් ලෝකයේ සමහරක් රටවල් හඳුන්වා දුන් අතර ශ්‍රී ලංකාව ද 1998 දී GST බද්ද හඳුන්වා දෙන ලදී. එහිදී ශ්‍රී ලංකා බදු ව්‍යුහයේ 1964 සිට පැවති පිරිවැටුම් බද්ද ඉවත් කර ඒ වෙනුවට GST බද්ද 1998 සිට ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. නව රජය විසින් වැටි බද්ද ක්‍රියාත්මක කිරීම 2002 අගෝස්තු 01 දින සිට සිදුකරන ලද අතර ඒ සමගම මෙතෙක් මෙරට බදු ක්‍රමය තුළ පැවති GST

සහ ජාතික ආරක්ෂක බද්ධ (National Se - NSL) යන බදු දෙක බදු ක්‍රමයෙන් ඉවත් කරන ලදී. මේ නිසා වැටි බද්ධ මෙතෙක් බදු ක්‍රමය තුළ පැවති බදු මත පැනවූ තවත් අලුත් බද්දක් නොවන අතර එය මෙතෙක් පැවති බදු දෙකක් එකතු කර තනි බද්දක් හඳුන්වාදීම ලෙස දැක්විය හැක. එමගින් පෙර බදු ක්‍රමය තුළ පැවති GST හා NSL වල පැවති අහිතකර ලක්ෂණ ඉවත් කර වඩා කාර්යක්ෂම බද්ධක් ලෙස වැටි හඳුන්වාදීම සිදු කර ඇත.

VAT බද්දෙහි සංකල්පය සහ එහි පරිණාමය

වැටි බද්දෙහි මූලික සංකල්පය වන්නේ යම් නිෂ්පාදන කාර්යාලවලදී එම නිෂ්පාදනය සඳහා බදු

අය කිරීම එම නිෂ්පාදනයේ එක් එක් අදියරෙහි මුල් වටිනාකම සිදු නොකර එම එක් එක් අදියරෙහි අදාළ නිෂ්පාදනයට එකතු කරනු ලබන අගය හෙවත් Value Addition මත සිදු කළ යුතු බවයි. මෙම බදු සංකල්පය ප්‍රථමයෙන් ම හඳුන්වා දෙනු ලැබුයේ 1920 දශකයේ දී ය. ඒ ජර්මනියේ පුද්ගලික කර්මාන්තශාලා හිමිකරුවකු වේ. (දැනටමත් වෙලෙඳපොළෙහි දැකිය හැකි සීමන්ස් නිෂ්පාදන හිමිකරු වේ.) තමුත් මෙම බදු සංකල්පය ප්‍රථමයෙන් ම රාජ්‍ය බදු ක්‍රමය හඳුන්වාදීම සිදුකරනු ලැබුයේ 1940 දශකයේ අවසානයේ දී ප්‍රංශ රජය විසිනි. මෙම කාලය වන විට ලෝකයේ සෑම රටකම වාගේ භාණ්ඩ හා සේවා මත බදු අය කිරීම සඳහා පැවතියේ පිරිවැටුම් බදු ක්‍රමයකි. මෙම පිරිවැටුම් බදු ක්‍රමයේ පවතින මූලිකම දුර්වලතාවය වන්නේ එය යම් නිෂ්පාදන ක්‍රියාදාමයකදී සෑම නිෂ්පාදන අදියරක දී ම සමස්ථ පිරිවැටුමෙහි වටිනාකම මතම බදු අය කිරීමයි. එහිදී යම් නිෂ්පාදනයක් සඳහා යෙදවූ විට මිලට ගැනීමේදී බදු ගෙවන අතර එම යෙදවුම් භාවිතා කර සිදුකරන නිෂ්පාදනයෙහි මුළු වටිනාකම මතම තැවන බදු ගෙවීමට සිදුවන නිසා බදු මත බදු ගෙවීමක් (Cascading effect) සිදුවීමයි. මෙය බදු ක්‍රමයක තොතිබිය යුතු අහිතකර ලක්ෂණයක් වන අතර එමගින් රට තුළ නිපදවන භාණ්ඩ හා සේවාවන්හි කාර්යක්ෂමතාවට හා තරගකාරී බවට අහිතකර බලපෑම් ඇති කරනු ලැබේ. මේ කරුණු සැලකිල්ලට ගෙන පසුගිය දශක 5 පමණ කාලය තුළ ලෝකයේ රටවල් 125 පමණ මේ වන විට එම රටවල පැවති පිරිවැටුම්

බදු ඉවත් කර ඒ වෙනුවට වැටි බද්ද (හෝ එම බදු සංකල්පයට ඇති GST බද්ද) හඳුන්වා දී ඇත. මෙම බදු සංකල්පය ලෝකය පුරා මත කාලයේදී ප්‍රචලිත වූ සීග්‍රතාවයට ම එම බද්ද රටක බදු ව්‍යුහය තුළ තබා ගත යුතු කාර්යක්ෂම බද්දක් බවට ලබා දුන් සහතිකයක් ලෙස හඳුන්වාදිය හැක. එසේම ලෝකයේ රාජ්‍ය අතර විවිධ ආර්ථික සහයෝගිතා සංවිධාන ගොඩනැගීමේදී එම රාජ්‍යවල බදු ව්‍යුහය තුළ මෙම බද්ද ක්‍රියාත්මක කළ යුතු වන ලෙස ද විධිවිධාන පනවා ඇත. මෙම වැටි බද්දෙහි ඇති ආර්ථික කටයුතු කෙරෙහි ඇති හිතකර ලක්ෂණ මෙම බද්ධ නොකඩවාම අනෙකුත් රටවලද ඉදිරි කාලයේ දී ප්‍රචලිත වීමට හේතුවනු ඇත.

ලංකාවට VAT අවශ්‍ය වූයේ ඇයි?

මෙරට භාණ්ඩ හා සේවා මත රැස්කරන ලද ප්‍රධාන වතු බද්ද වූයේ 1964 සිට ක්‍රියාත්මක වූ පිරිවැටුම් බද්ද වේ. මේ සමග 1983 සිට පැවති උතුරු තැගෙනහිර යුධමය තත්ත්වය නිසා නොකඩවා ඉහළ යන ආරක්ෂක වියදම් එක්කර ප්‍රමාණයකින් පියවීම සඳහා 1992 සිට ආරක්ෂක බද්ද හඳුන්වා දෙන ලදී. මෙම ආරක්ෂක බද්ද පසුව ජාතික ආරක්ෂක බද්ද ලෙස නම වෙනස් කරන ලදී. තමුත් NSL ක්‍රියාත්මක කරනු ලැබුවේද තවත් පිරිවැටුම් බද්දක් ආකාරයට ම ය.

මෙම බදු දෙකම බදු ව්‍යුහයේ කාර්යක්ෂමතාව අඩුකිරීමට හේතු විය. 1990 දශකයේ මුල් කාලයේ සිට දේශීය නිෂ්පාදනයේ දී බදු මත බදු රැස්කිරීමේ අහිතකර ලක්ෂණය පිරිවැටුම් බදු ක්‍රමය තුළින් ඉවත් කිරීම සඳහා යම් යම් පියවරයන් ගනු ලැබුවද එය සම්පූර්ණයෙන් ම ඉවත් කිරීම සිදු කළ නොහැකි විය. 1990 දී පත්කරන ලද බදු කොමසමේ වාර්තාව මගින් මෙම පිරිවැටුම් බදු ක්‍රමයෙහි පැවති අහිතකර ලක්ෂණයන් පෙන්වා දුන් අතර ඒ සඳහා විසඳුමක් ලෙස වැටි බද්ද හඳුන්වාදීමට යෝජනා කරන ලදී. මේ අනුව මෙරට තුළ වැටි බද්ද හඳුන්වා දිය යුතු ක්‍රමය පිළිබඳ දීර්ග ලෙස අධ්‍යයනය කරන ලද අතර එහි

වැටි බද්දෙහි මූලික සංකල්පය වන්නේ යම් නිෂ්පාදන කාර්යාලවලදී එම නිෂ්පාදනය සඳහා බදු අය කිරීම එම නිෂ්පාදනයේ එක් එක් අදියරෙහි මුල් වටිනාකම සිදු නොකර එම එක් එක් අදියරෙහි අදාළ නිෂ්පාදනයට එකතු කරනු ලබන අගය හෙවත් Value Addition මත සිදු කළ යුතු බවයි.

VAT බදු සැලසුම් කිරීම

භාණ්ඩ හා සේවා කාණ්ඩය	පෙර පැවති බදු		නව බද්ද
	GST	NSL	VAT
1. GST පමණක් ගෙවූ භාණ්ඩ	12.5%	-	10.0%
2. NSL පමණක් ගෙවූ භාණ්ඩ	-	6.5%	10.0
3. GST හා NSL ගෙවූ භාණ්ඩ	12.5%	6.5	20.0%
4. GST හා NSL වලින් නිදහස් භාණ්ඩ	-		

වගු අංක 1

පවතින බදු දෙකක් ඉවත් කර ඒ වෙනුවට තනි බද්දක් ලෙස වැටී හඳුන්වා දීමේදී මූලික අවධානය යොමු කළ කාරුණ්‍ය දෙකක් විය. එනම් නව බද්ද නිසා භාණ්ඩ හා සේවාවන්හි මිලට බලපෑමක් නොවීම සහ රජයේ බදු ආදායම පෙර පැවති මට්ටමින් ම පවත්වා ගැනීමයි

ප්‍රතිඵලයක් ලෙස 1998 අප්‍රේල් 01 වන දින සිට මෙරට බදු ක්‍රමයෙහි පිරිවැටුම් බද්ද ඉවත් කර ඒ වෙනුවට වැටී බදු සංකල්පය සහිත GST හඳුන්වා දෙන ලදී. මෙම GST බද්ද හඳුන්වාදීමේදී ඒ තුළට NSL බද්ද ඇතුළත් කර ගත යුතු බවට උපදෙස් දෙනු ලැබුවද එය ක්‍රියාත්මක නොවුණි. මේ නිසා 1998 සිට බදු ක්‍රමය එක්තරා ප්‍රමාණයකට නිවැරදි කරනු ලැබුවද NSL නවදුරටත් පැවතීම නිසා බදු ක්‍රමය තුළ පැවති බදු මත බදු අයකිරීමේ ලක්ෂණය නොකඩවා පැවතුණි.

මෙම ලක්ෂණ සැලකිල්ලට ගෙන 2002 අයවැය මගින් GST සහ යන බදු දෙකට බදු ක්‍රමයෙන් ඉවත් කර ඒ වෙනුවට වැටී බද්ද හඳුන්වාදීමට තීරණය කරන ලදී.

මෙහි ප්‍රතිඵලය ලෙස 2002 අගෝස්තු 01 දින සිට වැටී බද්ද ක්‍රියාත්මක කිරීම සිදුකළ අතර ඒ සමගම GST හා NSL බදු දෙක බදු ක්‍රමයෙන් ඉවත් කරන ලදී.

පැවති අතර NSL බදු අයකිරීමේ අනුපාතය සියට 6.5 විය. එසේම විවිධ භාණ්ඩ පෙර පැවති GST හා NSL බදුගෙවීම් විවිධ ආකාරයට සිදුකරන ලදී. මේ ලක්ෂණ සියල්ල සැලකිල්ලට ගෙන වැටී බද්ද සැලසුම් කිරීම වගු අංක 1 පරිදි සිදුකරන ලදී.

වගු අංක 1 මගින් මෙතෙක් GST සහ NSL යන බදු දෙක යටතේ බදු අනුපාත දෙකක් යටතේ බදු ගෙවන ලද භාණ්ඩ හා සේවාවන් වැටී බද්ද යටතට ගැනීමේදී එම භාණ්ඩ හා සේවාවන් මත බදු අයකිරීමේ දී අවම බලපෑමක් ඇති කිරීම සඳහා බදු අනු-

පාත 2 ක් සහිතව හඳුන්වාදීම පැහැදිලි වේ. මීට අමතරව පැරණි බදු ක්‍රමය යටතේ බදු අය කරන ලද අත්‍යවශ්‍ය භාණ්ඩ විශාල ප්‍රමාණයක් වැටී බද්දෙන් නිදහස් කර ඇත. මේ යටතේ සහල්, පාන්, එළවළු, බිත්තර, ලදරු කිරිපිටි, ඖෂධවර්ග, කෘෂි-කාර්මික යන්ත්‍රෝපකරණ සහ ට්‍රැක්ටර් යනාදිය සඳහන් කළ හැක. මේ අනුව දේශීය වෙළෙඳපොළෙහි මෙම අත්‍යවශ්‍ය භාණ්ඩවල මිල වැටී හඳුන්වාදීමෙන් පසුව අඩුවිය යුතු වේ. ඉහත ආකාරයට වැටී බදු ව්‍යුහය සැලසුම් කිරීම නිසා සමස්ථයක් ලෙස

වෙළෙඳපොළෙහි භාණ්ඩ හා සේවාවන්හි සමස්ථ මිල මට්ටමෙහි වෙනසක් සිදුවීමට ඇති ඉඩකඩ අවම වුවද භාණ්ඩවල සාපේක්ෂ මිලයන්හි වෙනස්වීම් සිදුවිය හැක. උදාහරණයක් ලෙස මෙතෙක් GST බද්ද පමණක් ගෙවූ භාණ්ඩ වැටී බද්ද යටතේ සියයට 10 බදු අනුපාතය යටතට පැමිණිවිට එම භාණ්ඩවල මිල තරමක් අඩුවිය යුතු ය. ඊට ප්‍රති-විරුද්ධ ලෙස මෙතෙක් විඉඹි පමණක් ගෙවූ භාණ්ඩ (විශේෂයෙන් ම ආනයනික භාණ්ඩ) වැටී බද්ද යටතේ සියයට 10 බදු අනුපාතය යටතට පැමිණි විට එම භාණ්ඩවල මිල සුළු ලෙස වැඩිවීමට ඉඩකඩ ඇත. නමුත් අතවශ්‍ය පාරිභෝගික භාණ්ඩ විශාල ප්‍රමාණයක් වැටී බද්දෙන් නිදහස් කර ඇති නිසා අඩු ආදායමලාභී ජනතාවට මෙම බද්ද මගින් වන පීඩනය අවම කර ඇත. එසේම මෙම නව බද්ද හඳුන්වාදීම සමග NSL බද්ද බදු ක්‍රමයෙන් ඉවත් කිරීම නිසා එය දේශීය නිෂ්පාදකයන්ට මෙතෙක් දැරීමට සිදුවූ බදු මත බදු ගෙවීම අවසන් වන අතර එය දේශීය නිෂ්පාදකයන්හි නිෂ්පාදන වියදම අඩුකිරීමට හා එම නිෂ්පාදන විශේෂීකරණය වීම මගින් නිෂ්පාදකයන්හි කාර්යක්ෂමතාව වැඩිකිරීමටත් අවසානයේ දී දේශීය නිෂ්පාදනවලට වෙළෙඳපොළෙහි තරගකාරීත්වය වැඩිකිරීමට ද ඉවහල් වනු ඇත. එසේම නව බද්ද සමග බදු දෙකක් ඉවත්වන නිසා එය බදු ගෙවන්නන් හට මෙන් ම බදු රැස්කරන බදු අධිකාරයට ද 59 පිටුවට

වැටී බද්ද සැලසුම් කිරීම හා එහි ප්‍රධාන ලක්ෂණ
පවතින බදු දෙකක් ඉවත් කර ඒ වෙනුවට තනි බද්දක් ලෙස වැටී හඳුන්වා දීමේදී මූලික අවධානය යොමු කළ කාරුණ්‍ය දෙකක් විය. එනම් නව බද්ද නිසා භාණ්ඩ හා සේවාවන්හි මිලට බලපෑමක් නොවීම සහ රජයේ බදු ආදායම පෙර පැවති මට්ටමින් ම පවත්වා ගැනීමයි. නමුත් මෙහිදී පැවති ගැටළුව වන්නේ බදු දෙකක් යටතේ පැවති භාණ්ඩ හා සේවාවන් කාණ්ඩ දෙකක් තනි බද්දක් යටතට ගනිමින් ඉහත අභිප්‍රායයන් ඉටුකර ගන්නේ කෙසේද යන්නයි. විශේෂයෙන් ම GST බදු අය කිරීමේ අනුපාතය සියයට 12.5 ව

VAT බදු යටත් භාණ්ඩ හා සේවාවන් වර්ගීකරණය	
VAT බදු අනුපාතය	ප්‍රධාන භාණ්ඩ හා සේවාවන්
1. 0%	සියළුම අපනයනයන්
2. බදු නිදහස්	සහල්, පාන්, පාන් පිටි, ලදරු කිරිපිටි, බිත්තර, සකස් නොකළ කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන, පොත්පත්, හුම්කෙල්, පොදු ප්‍රවාහන සේවා, කෘෂිකාර්මික යන්ත්‍රෝපකරණ සහ ට්‍රැක්ටර්
3. 10%	අර්කාපල්, මිරිස්, දැණු, කරවල, සීනි, පරිච්ඡා, ඩිසල්, පෙට්‍රල්, ගැස්, පොහොර, විදුලිය, ජලය, මෝටර් සයිකල් සහ බයිසිකල්
4. 20%	මෝටර් රථ, සිගරට්, මත්පැන්, දුරකථන සේවා, සිමෙන්ති සහ සුබෝපහෝගී භාණ්ඩ

ශ්‍රී ලංකාවට හඳුන්වා දුන්...

39 පිටුවෙන්

බදුගෙවීමට මෙන්ම බදු රැස්කිරීමට ද පහසු වනු ඇත. එසේම බදු ගෙවීම සඳහා වාර්ෂිකව ලැබිය යුතු ආදායම රුපියල් දශලක්ෂ 1.8 ට වඩා අඩු නිෂ්පාදකයින් වැට් බද්දෙන් නිදහස් කර ඇත. මේ නිසා සියළුම කුඩාපරමාණ නිෂ්පාදකයන්ට වැට් බද්දෙන් සහනයක් ලැබී ඇත. මෙම සියලු කරුණු සැලකූ විට වැට් බද්ද හඳුන්වාදීමෙන් පසුව සමස්ථ ආර්ථිකයට ම වඩා හිතකර තත්ත්වයක් ඇතිවනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වේ.

වැට් බද්ද හඳුන්වාදීමෙන් පසුව ඉදිරියේ දී එය රජයේ ප්‍රධාන බදු ආදායම් මාර්ගය වනු ඇත. එමගින් සමස්ථ රජයේ බදු ආදායමින් සියයට 40-50 ප්‍රමාණයක් අය කිරීමට ඉදිරියේ දී බලාපොරොත්තු වේ. කෙසේවුවද මෙම බද්දෙහි සමස්ථ ආර්ථිකයට කරනු ලබන හිතකර බලපෑම උපරිම කිරීම සඳහා විශාල කාර්යය භාරයක් ඉටු කිරීමට සිදු වේ.

එහිදී මෙම බද්ද පිළිබඳව නිවැරදි

අවබෝධයක් පොදු ජනතාවට හා බදු ගෙවන්නන්ට ලබා දිය යුතු ය. මෙම බද්දෙහි අවසාන බදු බර දැරීම පොදු පාර්භෝගික ජනතාවට සිදුකරන නිසා පොදු ජනතාවට මෙම බද්ද පිළිබඳව මනා අවබෝධයක් ලබා දීම මගින් වටවාකාරී ලෙස බදු අයකිරීමට සමහරක් වෙළෙඳුන් දරන උත්සාහයේ අවම කිරීම කළ හැකිය.

එසේම එමගින් මෙම බද්ධ කෙරෙහි පොදු ජනතාවගේ විරෝධයන් ඇතිවීමද අවම කළ හැකිය. මීට අමතරව මෙම බද්ද රැස්කිරීම කරන බදු අධිකාරිය මනා ලෙස බදු පරිපාලනය කිරීමද මෙම බද්දෙහි සාර්ථක භාවයට අත්‍යවශ්‍ය වේ. එමගින් කාර්යක්ෂම ලෙස බදු රැස්කිරීම මෙන්ම බදු පැහැර හැරීම අවම කිරීම ද කළ හැක.

මේ අනුව මෙම බද්දෙහි සාර්ථක භාවය සඳහා ද රජය සමග පොදු ජනතාව සහ බදු ගෙවන්නන්ටද සාමූහිකව ක්‍රියා කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. □